

The Role of Aggression and Self-Compassion in the Forgiveness of Mother Assistants at Rehabilitation Centers for People with Intellectual Disability

Alireza Sangani, Ph.D.¹, Mohsen Talebzadeh, Ph.D.², Paria Jangi, M.A.³, Nahid Ramak, M.A.⁴, Alireza Homayouni, Ph.D.⁵

Received: 09. 24.2017

Revised: 05.08.2018

Accepted: 11.05.2018

Abstract

Objective: Emotional factors can affect numerous human cognitions and behaviors, and it seems that caregivers of people with intellectual disability are more sensitive to these high-pressure conditions. Considering the above, the purpose of this study was to investigate forgiveness based on the degree of anger and self-compassion in mother assistants at rehabilitation centers for people with intellectual disability. **Method:** This was a descriptive study based on correlation and regression analysis. The statistical population consisted of all 415 mother assistants at rehabilitation centers for people with intellectual disability in Golestan Province, Iran, of whom 200 were selected through simple random sampling. Data were collected individually in these centers. In this research, the Forgiveness Scale Aggression Questionnaire (AGQ), and Self-Compassion Scale – Long Form (SCS-LF) were administered. **Results:** The results indicated that there is a significant negative correlation between all the subscale of anger with forgiveness, and a direct significant correlation between the subscales of self-compassion with forgiveness. Moreover, the components of Isolation (0.19), Common Humanity (0.30), Self-Kindness (0.32), and Hostility (0.34) predicted generosity. **Conclusion:** Generally, forgiveness is influenced by emotional components, with many implications for the mental healthcare centers in terms of therapy and education.

Keywords: *Forgiveness, anger, self-compassion, mother assistant*

1. Corresponding Author: Ph.D. in Psychology and Education of Exceptional Children, Assistant Professor, Department of Psychology, Ahvaz Branch, Islamic Azad University, Ahvaz, Iran. **Email:** sangany.psycho@gmail.com

2. Ph.D. in Psychology, Associate Professor, Department of Psychology, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

3. Ph.D. in Educational Psychology, Assistant Professor, Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran, Iran

4. M.A. in General Psychology, Department of Psychology, Islamic Azad University of Bandar-e Gaz, Bandar-e Gaz, Iran

5. Ph.D. in Educational Psychology, Assistant Professor, Department of Psychology, Islamic Azad University of Bandar-e Gaz, Bandar-e Gaz, Iran

رابطه میزان پرخاشگری و خوددلسوزی با بخشایش مادران مراکز توانبخشی افراد کم توان ذهنی

دکتر علیرضا سنگانی^۱، دکتر محسن طالبزاده^۲، پریا جنگی^۳، ناهید رامک^۴، دکتر علیرضا همایونی^۵

تجدیدنظر: ۱۳۹۷/۲/۱۸

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۷/۲

پذیرش نهایی: ۱۳۹۷/۸/۱۴

چکیده

هدف: عوامل هیجانی می‌تواند بسیاری از شناخت‌ها و رفتارهای انسان را تحت تأثیر قرار دهد و به نظر می‌رسد مراقبان افراد با کم توانی ذهنی تأثیرپذیری بیشتری از این شرایط پرفشار خود دارا هستند. با عنایت به مطلب فوق هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه میزان پرخاشگری و خوددلسوزی با بخشایش مادران مراکز توانبخشی افراد کم‌توان ذهنی است. روش: روش انجام این پژوهش توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری پژوهش حاضر را تمامی ۴۱۵ مادران مراکز توانبخشی افراد کم‌توان ذهنی سطح استان گلستان تشکیل دادند و با توجه به طرح پژوهش با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده ۲۳۰ نمونه انتخاب شدند. جمع‌آوری اطلاعات به صورت فردی و در مراکز انجام گردید. در این پژوهش از پرسشنامه مقیاس بخشودگی احتشام‌زاده و همکاران (۱۳۸۹)، پرسشنامه پرخاشگری (AGQ) و پرسشنامه خوددلسوزی فرم بلند (SCS-LF) استفاده شد. یافته‌ها: نتایج حاکی از آن است که در مجموع بین تمامی خرده‌مقیاس‌های میزان خشم با بخشایش‌گری همبستگی معکوس و بین خرده‌مقیاس‌های خوددلسوزی با بخشایش‌گری همبستگی مستقیم معنی‌داری هست، همچنین مولفه انزوا (۰/۱۹)، احساس مشترک انسانی (۰/۳۰)، مهربانی با خود (۰/۳۲) و کینه‌توزی (۰/۳۴) توان پیش‌بینی بخشایش‌گری را دارا هستند. نتیجه‌گیری: به‌طور کلی بخشایش‌گری تحت تأثیر مؤلفه‌های هیجانی است و کاربردهای بسیاری در حیطه‌های درمانی و آموزشی در مراکز نگهداری کودکان کم‌توان ذهنی می‌تواند داشته باشد.

واژه‌های کلیدی: بخشایش، میزان خشم، خوددلسوزی، مادران.

۱. نویسنده مسئول: دکتری روان‌شناسی و آموزش و پرورش کودکان استثنایی، گروه روان‌شناسی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز

۲. دکتری روان‌شناسی، گروه روان‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی

۳. دکتری روان‌شناسی تربیتی، واحد علوم و تحقیقات تهران، دانشگاه آزاد اسلامی

۴. کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی، گروه روان‌شناسی، واحد بندرگز، دانشگاه آزاد اسلامی

۵. دکتری روان‌شناسی تربیتی، گروه روان‌شناسی، واحد بندرگز، دانشگاه آزاد اسلامی

مقدمه

خوددلسوزی یا شفقت خود^۱ به معنی این است که فرد در مواجهه با ناکامی‌ها، نقائص و عیب‌هایش آنها را بپذیرد (نف و پومیر، ۲۰۱۲). خوددلسوزی به معنی بی‌توجهی به نقص‌های فردی نیست، بلکه فرد به صورت منصفانه از خود انتقاد می‌کند و با برخی متغیرها مانند عزت نفس و خودکارآمدی ارتباط نزدیکی دارد، بهبود خوددلسوزی می‌تواند توانمندی مقابله‌ای فرد را در مواجهه با شکست‌ها افزایش دهد (اسبارا، اسمیت، و مهل، ۲۰۱۲). این متغیر ترکیبی از سه مؤلفه خود مهربانی در مقابل خود قضاوتی^۲، ذهن‌آگاهی در مقابل شناخت بیش از حد^۳ و انسانیت مشترک در مقابل انزوا^۴ است، که خودمهربانی، به معنی داشتن نگرشی امیدوارانه و درک‌کننده نسبت به خود، به جای نگرش منفی است (کریگر، التشتاین، بایتینگ، دویریگ و هالتفوس، ۲۰۱۳). هنگامی که به کشمکش‌ها و شکست‌های خود توجه می‌کنیم دچار احساس انزوا، جدایی و دوری از دیگران می‌شویم، در واقع فراموش می‌کنیم که شکست و نقص طبیعی است و زمانی که غرق در درد و رنج هستیم، با یادآوری تجربه‌های مشترک انسانی، احساس جدا شدگی و انزوای کمتری می‌کنیم (نف و تریچ، ۲۰۱۳). به‌طور کلی خوددلسوزی عبارت است از تعمیم احساس دلسوزی به خود در مواقع شکست و احساس نالایق بودن (تری و لری، ۲۰۱۱).

از متغیرهایی که همواره در حوزه اخلاق فردی و بین فردی به آن توصیه می‌شود، بخشودگی^۵ است که فواید کسب‌شده در مواردی برای شخص بخشنده، بسیار بیشتر از شخص بخشیده شده است (آدام، زو، اینس و پیلوتا، ۲۰۱۵). مفهوم بخشودگی به عنوان فرایند چشم‌پوشی ارادی از حق عصبانیت و انزجار از یک عمل ارتكابی برگزند تعریف شده است (ایشر، ۲۰۱۳). بخشودگی به معنی تحمل کردن کسانی نیست که باعث اسباب رنجش شده‌اند. بخشودگی یعنی تظاهر کنیم اوضاع بر وفق مراد است (هایریش،

وب و جگلیک، ۲۰۱۱). مک‌کالوف، بلاه، کیلپاتریک و جانسن (۲۰۰۱) که از پژوهشگران صاحب‌نام در زمینه بخشودگی هستند، معتقدند که بخشودگی یک ویژگی است که در اثر آن، شخصی که در روابط بین فردی مورد آزار یا آسیب (مانند اهانت یا خیانت) قرار گرفته است، خطای فرد خاطی را می‌بخشد (کروس، ۲۰۱۵). زمانی که در روابط میان افراد، به ویژه اعضای خانواده و زوجین، عدالت و انصاف نادیده گرفته می‌شود، افراد احساس می‌کنند که در این رابطه مغبون و متضرر شده‌اند (هایریش، وب و جگلیک، ۲۰۱۱). در نتیجه ممکن است برای گرفتن حق خود از شیوه‌های مخرب استفاده کنند (کارارمک و گولقلو، ۲۰۱۴). این شیوه‌های مخرب به شکل رفتارهای بدبینانه^۶، دشمنی^۷، خشم شدید^۸، گسستگی‌های هیجانی^۹ و آسیب‌رساندن^{۱۰} و آزدن سایر افراد^{۱۱} بروز می‌کند (مک‌کونل و دیژون، ۲۰۱۵). مک‌کالوف، کورزبان و تاباک (۲۰۰۱) سیستم‌های مشارکت‌کننده در فرایند بخشودگی بین فردی را که فارغ از زمان عمل می‌کند، پیشنهاد نموده‌اند. اولین سیستم صمیمیت-همدلی^{۱۲} (عامل مرکزی بخشودگی) است. دومین سیستم نشخوار فکری است که آشفتگی بین فردی^{۱۳} را تشدید می‌کند و برای پیش‌بینی انگیزش‌های انتقام‌جویی مهم است. سومین سیستم بازگشت صمیمیت بین فردی^{۱۴} است که از رفتارهای دوری از مقصر جلوگیری و رفتارهای نشان‌دهنده آشتی را تسهیل می‌کند.

عواطف و احساسات^{۱۵} نحوه رفتار و عملکرد انسان را مشخص می‌کند و در چگونگی اداره امور زندگی روزمره نقش به‌سزایی دارد (کانوی، کینان میلر، هامن، لیند، ناچمن و برنان، ۲۰۱۲). یکی از رفتارهایی که هم می‌تواند منجر به سازگاری هم ناسازگاری اورگانیزم گردد، پرخاش^{۱۶} است. رفتار پرخاشگرانه که از انگیزه پرخاشگری سرچشمه می‌گیرد، به معنی ستیزه‌جویی^{۱۷} و جنگ‌طلبی^{۱۸} و رفتار تند و خشن است و برای توصیف حالت‌های

شرایط پرفشار در حیطه وظیفه و شغلی از یک سو و وابستگی عاطفی به این کودکان از سوی دیگر، دچار فرسودگی روانی^{۲۵}، کاهش سطح رفتارهای مهربانانه و تحمل روان‌شناختی^{۲۶} و بعضاً رفتارهای ناهنجار و تکانه‌ای^{۲۷} شوند. با توجه به موارد فوق هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی رابطه میزان پرخاشگری و خوددلسوزی با بخشایش مادران مراکز توانبخشی افراد کم‌توان ذهنی است.

روش

روش انجام این پژوهش توصیفی از نوع همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش را تمامی ۴۱۵ مادریار شاغل در ۴۸ مرکز توانبخشی افراد کم‌توان ذهنی شبانه و روزانه در سطح استان گلستان در بازه زمانی اردیبهشت تا تیرماه ۱۳۹۶ تشکیل دادند. با توجه به روش پژوهش با استفاده از فرمول کوکران ۲۳۰ نمونه با بیش‌برآورد به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند، به این صورت که از ۴۸ مرکز کودکان کم‌توان ذهنی، لیستی از تمامی مادران شاغل در سطح استان دریافت شد سپس با توجه به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده به قرعه تعداد ۲۳۰ نمونه با بیش‌برآورد انتخاب شدند. معیارهای ورود شامل همکاری تمام وقت افراد با مراکز توانبخشی، سابقه کاری حداقل ۱ ساله، بازه سنی بین ۲۵ تا ۶۰، رضایت آگاهانه افراد جهت شرکت در پژوهش، نداشتن بیماری جسمانی و روانی بارز به تشخیص روان‌شناس و روان‌پزشک بر اساس معیارهای DsmV، بود. جمع‌آوری اطلاعات به صورت فردی و در مراکز انجام گردید و داده‌های گردآوری شده با استفاده از روش آماری همبستگی پیرسون و در جهت همبستگی چندگانه از رگرسیون گام به گام با استفاده از نرم‌افزار spss22 تحلیل شد. پایایی نیز به روش تتا ترتیبی و با توجه به طیف لیکرت ابزار با نرم‌افزار R3.4 به‌دست آمد.

عاطفی مختلف از رنجش عادی تا شدید و غضب شدید به کار می‌رود (دنسون، مهتا و تان، ۲۰۱۳). پرخاشگری یکی از رایج‌ترین واکنش‌های افراد نسبت به ناراحتی‌ها و ناکامی‌هاست که به‌منظور صدمه رساندن به دیگران، کسب پاداش، ارضای نیازها یا رفع موانع انجام می‌شود (بری، لوفلین و دو ست، ۲۰۱۵). چون تمام اعمال و رفتارهای انسان دارای هدف است، رفتار پرخاشگرانه نیز هدف دارد. هدف^{۱۹}، مهم‌ترین عامل در توجیه نوع رفتار است که براساس شناخت آن می‌توان بین اعمال و رفتارهای گوناگون تمایز قائل شد و آنها را در زمره رفتارهای سالم یا پرخاشگرانه برشمرد (وب، دولا و برور، ۲۰۱۲). ممکن است دو عمل یکسان در یک زمان با دو هدف متفاوت انجام گیرد که یکی رفتار سالم و دیگری رفتار پرخاشگرانه تلقی شود. از این‌رو، در شناسایی و تعریف پرخاشگری و رفتار پرخاشگرانه باید هدف از انجام‌دادن آن عمل مشخص شود (الیس، چانگ-هال و دورناس، ۲۰۱۳). به‌طور کلی پرخاشگری و عدم تحمل کافی در شرایط پرفشار روانی، رفتار تهاجمی و خصمانه و واکنشی نسبت به ناکامی و سرکوبی امیال است که زائیده تعامل پیچیده بین وضعیت محیطی و تغییرات بیوشیمیایی و عوامل فرهنگی و پاسخ‌های آموخته‌شده است و به‌صورت ضرب و جرح و آزار و اذیت و تخریب و صدمه رسانی به دیگران بروز می‌کند. می‌توان پرخاشگری را واکنشی دفاعی دانست که هدف آن رفع مانع و حذف عامل تهدید است (دنسون، مهتا و تان، ۲۰۱۳).

با بررسی سطحی در حیطه توانبخشی و نگهداری از کودکان کم‌توان ذهنی^{۲۰} درمی‌یابیم که بسیاری از این کودکان در مراکز نگهداری می‌شوند و افراد مراقب آنان بیش از خانواده اصلی با این کودکان در ارتباط هستند. با توجه به مشکلاتی که طیف کودکان کم‌توان ذهنی، از متوسط^{۲۱} تا شدید^{۲۲} و عمیق^{۲۳} ممکن است دارا باشند، این مراقبان که با اصطلاح مادریار^{۲۴} شناخته می‌شوند، می‌توانند تحت تأثیر

ابزار اندازه گیری

مقیاس بخشودگی احتشام زاده و همکاران (۱۳۸۹)

پرسشنامه بخشودگی بین فردی توسط احتشام زاده، احدی، عنایتی، و حیدری (۱۳۸۹) در ایران ساخته شده است. برای ساخت فرم مقدماتی بخشودگی بین فردی، ماده‌های مقیاس‌های مختلف مطالعه شد و برخی از آن‌ها مورد استفاده قرار گرفتند. ماده‌های فرم مقدماتی در چندین مرحله اصلاح شدند و فرم آزمایش ۶۰ ماده‌ای تدوین شد. پس از گرفتن نظرات اصلاحی و در مراحل بعدی برخی از ماده‌ها حذف شدند و در نهایت فرم ۲۵ سؤالی به دست آمد. هدف آن سنجش میزان بخشودگی بین فردی و ابعاد آن در افراد مختلف شامل سه مؤلفه (ارتباط مجدد و کنترل انتقام جویی، کنترل رنجش، درک و فهم واقع‌بینانه) است. این پرسشنامه در یک طیف لیکرت ۴ درجه‌ای از کاملاً مخالف ۱ تا کاملاً موافق ۴ نمره‌گذاری می‌شود در پژوهش احتشام زاده، احدی، عنایتی و حیدری (۱۳۸۹) جهت سنجش روایی مقیاس بخشودگی بین فردی، از اجرای همزمان آن با خرده‌مقیاس بخشودگی در خانواده اصلی استفاده شد که همبستگی بین این دو مقیاس معنی‌دار به دست آمد. پایایی به روش آلفا کرونباخ در پژوهش احتشام زاده و همکاران (۱۳۸۹)، ارتباط مجدد و کنترل انتقام جویی (۰/۷۷)، کنترل رنجش (۰/۶۶)، درک و فهم واقع‌بینانه (۰/۵۸) و برای نمره کل (۰/۸۰) به دست آمده است. همچنین در پژوهش حاضر با توجه به طیف لیکرت پرسشنامه جهت دریافت پایایی از روش تتا ترتیبی استفاده شد که به ترتیب ارتباط مجدد و کنترل انتقام جویی (۰/۷۳)، کنترل رنجش (۰/۶۲)، درک و فهم واقع‌بینانه (۰/۶۰) و برای نمره کل (۰/۶۸) به دست آمده است.

پرسشنامه پرخاشگری^{۲۸} (AGQ)

پرسشنامه میزان پرخاشگری یک ابزار خودگزارش‌دهی مداد کاغذی است و این پرسشنامه را باس و پری در سال ۱۹۹۲ ساخته‌اند. این پرسشنامه

دارای ۳۰ سؤال است که ۱۴ سؤال آن «خشم»، ۸ سؤال «تهاجم» و ۸ سؤال دیگر عامل «کینه‌توزی» را می‌سنجد. در این پرسشنامه آزمودنی به یکی از ۴ گزینه هرگز، به ندرت، گاهی اوقات و همیشه، پاسخ می‌گوید که برای هر یک از ۴ گزینه مذکور به ترتیب مقادیر ۰، ۱، ۲، ۳ در نظر گرفته می‌شود. ماده ۱۸ بار عاملی منفی دارد و جهت نمره گذاری در آن معکوس است. نمره کل این پرسشنامه از ۰ تا ۹۰ و با جمع نمره‌های همه سوال‌ها به دست می‌آید. روایی و پایایی توسط باس و پری (۱۹۹۲) مورد تأیید واقع گردیده است و در ایران خصوصیات روان‌سنجی این مقیاس توسط زاهدی‌فر، نجاریان و شکرکن (۱۳۷۹) به دست آمده است. ضرایب بازآزمایی به دست آمده بین نمره‌های آزمودنی در دو نوبت برای خرده‌مقیاس‌ها بین ۰/۶۴ تا ۰/۷۹ و ضریب آلفای کرونباخ کل ۰/۸۷ بوده است. در پژوهش حاضر پایایی به روش تتا ترتیبی به ترتیب خشم (۰/۸۱)، تهاجم (۰/۷۹)، کینه‌توزی (۰/۸۲) و برای نمره کل (۰/۸۳) به دست آمده است.

پرسشنامه خوددلسوزی فرم بلند^{۲۹} (SCS-LF)

پرسشنامه خوددلسوزی توسط نف در سال ۲۰۰۳ و با ۲۶ ماده ساخته شد. این پرسشنامه دارای ۶ عامل دو وجهی است که عبارتند از: مهربانی با خود، قضاوت در مورد خود، احساس مشترکات انسانی، انزوا، ذهن‌آگاهی و فزون همانندسازی. این پرسشنامه در طیف لیکرت از ۱ تا ۵ نمره‌گذاری می‌شود. همچنین ضریب پایایی از طریق روش آلفای کرونباخ برای هر کدام از زیرمقیاس‌ها بین ۰/۷۵ تا ۰/۸۱ و پایایی کلی ۰/۹۲ بوده است. علاوه بر این، پایایی بازآزمایی به فاصله زمانی دو هفته مقیاس ۰/۹۳ نیز گزارش شده است. در پژوهش مؤمنی، شهیدی، موتابی و حیدری (۱۳۹۲) تحلیل عاملی تأییدی درستی عوامل استخراج شده را تأیید کرد. روایی همگرا و واگرای مقیاس خوددلسوزی از طریق اجرای مقیاس حرمت خود و پرسشنامه‌های افسردگی و اضطراب بک

یافته‌ها

با توجه به مقیاس ابزارها که فاصله‌ای بودند، در ابتدا با بررسی پیش‌فرض‌های نرمال بودن داده‌ها، با روش تصحیحی داده‌های پرت با استفاده از آزمون ماهالونبیس، ۳۰ نمونه با عنایت به سطوح بالاتر از خی دو معیار حذف و در انتها با توجه به نتیجه عدم معنی‌داری آزمون کولموگروف-اسمیرنوف با احتمال قوی می‌توان گفت داده‌ها نرمال و شرایط تحلیل همبستگی پیرسون رعایت شده است.

محاسبه شد و نتایج معنی‌دار بود. همچنین همسانی درونی مقیاس خوددلسوزی با ضریب همبستگی ۰/۷۰ مورد تأیید قرار گرفت و ضریب همبستگی معنی‌دار ۰/۸۹ بین نمره‌های دو نوبت آزمون با فاصله ۱۰ روز، حاکی از پایایی به روش بازآزمایی است. در پژوهش حاضر پایایی به روش تتا ترتیبی به ترتیب برای مهربانی با خود (۰/۶۹)، قضاوت در مورد خود (۰/۶۸)، احساس مشترکات انسانی (۰/۷۳)، قضاوت در مورد خود (۰/۷۱)، ذهن آگاهی (۰/۷۳)، فزون همانندسازی (۰/۷۸) و برای نمره کل (۰/۷۶) به دست آمده است.

جدول ۱. ماتریس ضرایب همبستگی پیرسون بین میزان پرخاشگری و خوددلسوزی با بخشایش

متغیر	M	SD	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
خشم	۹/۷۳	۷														
کینه توزی	۱۲/۳۶	۶/۵۲	.۳۰**													
تهاجم	۶/۴	۵/۴۹	.۲۷**	.۶۸**												
مهربانی با خود	۲/۶۹	۱/۰۸	-.۰۹	-.۱۱	-.۱۴*											
قضاوت در مورد خود	۲/۳۳	۱/۱۹	-.۰۷	-.۲۶**	-.۱۸*	.۲۸**										
احساس مشترکات انسانی	۲/۴۴	۱/۲۵	-.۱۱	-.۱۹**	-.۱۶*	.۱۵*	.۲۶**									
ذهن آگاهی	۲/۵۳	۱/۲۲	-.۲۵**	-.۲۱**	-.۲۳**	.۲۳**	.۱۵*	.۲۳**								
فزون همانندسازی	۲/۴۸	۱/۲۹	-.۰۲	-.۱۹**	-.۱۵*	.۲۰**	.۲۳**	.۱۸*	.۲۳**							
ارتباط مجدد و کنترل تکانه	۲/۶۹	۱/۱۴	-.۱۴*	-.۲۴**	-.۲۴**	.۱۸*	.۳۱*	.۰۷	.۲۳**	.۰۱						
ارتباط با خود و کنترل تکانه	۸/۵۱	۲/۴۱	-.۱۵*	-.۱۸*	-.۱۶*	.۲۵**	.۳۰**	.۲۳**	.۲۱**	.۱۹**						
رنگش	۱۱/۱۵	۳/۰۵۵	-.۲۳**	-.۲۳**	-.۱۹**	.۲۰**	.۱۴*	.۲۸**	.۵۱**	.۲۷**	.۱۰	.۳۱**				
درک و فهم	۱۱/۳۸	۲/۸۷	-.۰۷	-.۱۵*	-.۱۲	.۲۶*	.۰۹	.۱۹**	.۲۴**	.۱۸*	.۰۸	.۲۹**	.۴۷**			
واقع بینانه	۲۸/۵	۱۴/۸۸	.۶۸**	.۸۵**	.۸۱**	-.۱۵*	-.۲۳*	-.۲۰**	.۳۱**	-.۱۶*	-.۲۶**	-.۲۱**	-.۲۸**	-.۲۸**		
پر خاشگری	۱۵/۱۸	۴/۳۳	-.۲۰**	-.۲۳**	-.۲۱**	.۵۷**	.۰۶**	.۶۸**	.۵۵**	.۶۵**	.۴۸**	.۳۹**	.۴۲**	.۴۲**	-.۲۶**	
خود دلسوزی	۴۱/۳۷	۸/۶	-.۲۱**	-.۲۶**	-.۲۳**	.۲۸**	.۲۳**	.۴۱**	.۴۳**	.۳۸**	.۱۸*	.۴۶**	.۷۶**	.۷۶**	-.۳۱**	.۵۴**

می‌دهد و به‌طور ویژه بین تمامی خرده‌مقیاس‌های پرخاشگری با خرده‌مقیاس‌های بخشایش همبستگی معکوس معنی‌داری در سطح ۰/۰۱ وجود دارند و بین خرده‌مقیاس‌های خوددلسوزی با خرده‌مقیاس‌های بخشایش همبستگی مستقیم معنی‌داری در سطح ۰/۰۱ وجود دارند.

نتایج مندرج در جدول ۱ آماره‌های توصیفی حاصل از شاخص گرایش به مرکز و شاخص پراکندگی شامل میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای پژوهش مشاهده می‌گردد. همچنین در آمار استنباطی همبستگی معنی‌داری بین خرده‌مقیاس‌های متغیر میزان پرخاشگری و خوددلسوزی با بخشایش را نشان

جدول ۲. ضریب همبستگی چندگانه، ضرایب بتا، ضریب تعیین و خطای استاندارد برآورد

نام	متغیرهای پیش‌بین	ضریب همبستگی چندگانه R	R^2 مجذور ضریب همبستگی چندگانه	مجدور ضریب همبستگی چندگانه تعدیل شده	خطای استاندارد برآورد	F ضریب	معنی داری	ضرایب β
۱	انزوا	۰/۴۳۸	۰/۱۹۲	۰/۱۸۸	۷/۷۵	۴۷/۰۶۶	۰/۰۰۰	۰/۰۹
۲	احساس مشترک لسانی	۰/۵۴۸	۰/۳۰	۰/۲۹۳	۷/۲۳	۴۲/۱۹۰	۰/۰۰۰	۰/۱۴
۳	مهربانی با خود	۰/۵۶۹	۰/۳۲۳	۰/۳۱۳	۷/۱۳	۳۱/۲۱۹	۰/۰۰۰	۰/۱۸
۴	کینه‌توزی	۰/۵۸۳	۰/۳۴۰	۰/۳۲۷	۷/۰۵	۲۵/۱۶۶	۰/۰۰۰	-۰/۱۶

همانگونه که جدول ۲ نشان می‌دهد، در پیش‌فرض دریافت همبستگی چندگانه آزمون دوربین واتسون برابر ۲/۲۱ که حکایت از استقلال خطاها دارد و همچنین آزمون اغماض و شدت هم‌خطی در سطح مناسب بیشتر از ۰/۵ و کمتر از ۱۰ به‌دست آمده است. همبستگی چندگانه بین بخشایش طی چهار گام معنی‌دار بوده است، به این‌صورت که خرده‌مقیاس انزوا (۰/۱۹)، احساس مشترک انسانی (۰/۳۰)، مهربانی با خود (۰/۳۲) و در گام نهایی کینه‌توزی این توان همبستگی چندگانه را به‌طور کلی به (۰/۳۴) افزایش داد. همچنین آماره‌های ضرایب بتا تاثیرات را به ترتیب برای خرده‌مقیاس انزوا (۰/۰۹)، احساس مشترک انسانی (۰/۱۴)، مهربانی با خود (۰/۱۸) و کینه‌توزی (-۰/۱۶) بر بخشایش نشان می‌دهد و یافته‌های تحلیل آنوا و سطح معنی‌داری (۰/۰۱) حکایت از صحت همبستگی چندگانه بین پرخاشگری و خود دلسوزی با بخشایش دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف بررسی رابطه پرخاشگری و خوددلسوزی با بخشایش در مادران مراکز توانبخشی افراد کم‌توان ذهنی انجام شده است و به‌طور کلی نشان می‌دهد که میزان پرخاشگری و خوددلسوزی همبستگی چندگانه‌ای با بخشایش دارا می‌باشد. به‌طور ضمنی می‌توان اذعان نمود که با افزایش خوددلسوزی و کاهش میزان پرخاشگری در

مادریان مراکز نگهداری از کودکان کم‌توان ذهنی، شاهد افزایش بخشایش آنان خواهیم بود. در همین راستا رضویه، لطیفیان و عارفی، (۱۳۸۵)، مک کالوف (۲۰۰۱)، وای و یپ (۲۰۰۹)، آلن و لری (۲۰۱۰)، ایشر (۲۰۱۳)، آدامز، ژو، اینسی و پیلوتلا (۲۰۱۵) دریافتند که مباحث روان‌شناختی نقشی اساسی و مؤثر در پرخاشگری در روابط اجتماعی داراست و سبب سازگاری بهتر با شرایط متفاوت می‌گردد. امانی، شیر و رجبی (۱۳۹۳)، یارنل و نف (۲۰۱۱)، بری و همکاران (۲۰۱۵) و وب، دولا و برور (۲۰۱۲) نشان دادند که بخشودگی با مشکلات هیجانی رابطه دارد. همچنین بشرپور و عیسی‌زادگان، (۱۳۹۱)، اسبارا و همکاران (۲۰۱۵)، تری (۲۰۱۱) و وندام (۲۰۱۱) دریافتند که بین خوددلسوزی و بخشایش رابطه مثبت وجود دارد. در تبیین یافته‌های به‌دست آمده از پیش‌بینی مؤثر بخشایش در مادران می‌توان این‌گونه استدلال نمود که تمامی رفتارهای انسان در نتیجه پردازش‌های معطوف به موقعیت و حتی برای ارگانیزم وابسته به منفعت وی می‌باشد (ایشر، ۲۰۱۳)، به این معنا که چنانچه بنا باشد، بخشایش‌گری را نیز همانند دیگر رفتارها، یک رفتار تلقی نماییم، در نتیجه شامل تمامی مسیرهای شکل‌گیری یک رفتار می‌گردد، از طرفی دیگر این نظام رفتاری می‌تواند تابع مسایل شناختی شود، مباحثی که سبب‌ساز درک صحیحی از پردازش موقعیت توسط فرد و درک نسبی

جوانب مورد نظر می‌گردد. همچنین با توجه به شرایط پرفشار همواره این تأثیرگذاری مسایل شناختی و درک خود دچار نوسان می‌شود و هرچند موقعیت‌های غیرقابل پذیرش بیشتر گردد (مک کانل و دیژون، ۲۰۱۲)، به تبع تحمل فرد کاهش می‌یابد و واکنش‌هایی در جهت حفظ بقا بروز می‌کند که همواره اشکالی از هیجان را شامل می‌شود و می‌تواند تصمیم‌های رفتاری افراد را تحت تأثیر قرار دهد. مک کالوف، کورزبان و تاباک (۲۰۱۰) عقیده دارند که بخشیدن خود نیازمند زمینه‌های اساسی است، از جمله اینکه فرد مسئولیت رفتار اشتباهش را به‌عهده بگیرد، از خودش متنفر نباشد و دوباره بتواند به خودش احترام بگذارد، که این تعابیر می‌تواند در جهت خوددلسوزی باشد. از جانبی دیگر خشم یک هیجان ارضا کننده است و در عین حال سبب واکنش‌های رفتاری تکانه‌ای می‌شود (فدونبرگ، رند و دربر، ۲۰۱۰) و پیرو دیدگاه پردازش اطلاعات می‌تواند سیستم فعال‌سازی و بازداری رفتاری را دچار اختلال نماید که برآیند آن می‌تواند رفتارهای تکانشی باشد (وب، دولا و برور، ۲۰۱۰). در نقطه مقابل بخشایش تمایلی درونی است که افراد را به سوی بازداری از پاسخ‌های ناخوشایند ارتباطی و رفتار متمایل می‌سازد (کارارمک و گولقلو، ۲۰۱۴). از طرفی دیگر براساس نظریه همبستگی اجتماعی، هنگامی که افراد در محیط‌هایی با همکاری و تعامل همدلانه فعالیت می‌کنند، این موضوع سبب می‌شود که از شرایط نامناسب یکدیگر درک بهتری را داشته باشند (نف و پومیر، ۲۰۱۲). همچنین عاطفه فطری که در زنان (مادریار) وجود دارد، می‌تواند منجر به شکل‌گیری بیشتر بخشایشگری، تحمل پریشانی و حتی درک هیجانی گردد.

با وجودی که این پژوهش از لحاظ زیربنای نظری دارای نوآوری است، اما با محدودیت‌هایی نیز مواجه بوده است، اول آنکه این پژوهش تنها بر مادریاران مراکز توانبخشی کودکان کم‌توان ذهنی استان

گلستان انجام گرفت و بنابراین نمی‌توان در خصوص تعمیم نتایج به سایر مناطق جغرافیایی اظهار نظر کرد. محدودیت دوم اینکه نتایج حاصل از این پژوهش مبتنی بر همبستگی است و لذا تبیین و تفسیر نتایج به صورت علت و معلولی چندان منطقی نیست که با طراحی مطالعات آزمایشی در این زمینه می‌توان این محدودیت را برطرف کرد. همچنین همه یافته‌های پژوهش حاضر از طریق ابزارهای خودگزارش‌دهی گردآوری شده است و به رغم آنکه در همه مطالعات داخلی و خارجی ملاک سنجش مقادیر را این نوع ابزارها در نظر می‌گیرند با این همه با توجه به نوع گویه‌ها که رفتارهای مطلوبی را از فرد سؤال می‌نمودند، احتمال اریب در پاسخ‌ها محتمل است. به هر حال، بر اساس یافته‌های این پژوهش به عنوان پیشنهاد کاربردی می‌توان بیان داشت که مشاوران و روان‌شناسان مراکز توانبخشی می‌توانند از طریق آموزش‌های مداوم با محوریت مدیریت هیجانی و رفتاری موجب افزایش سطح درک و بخشایشگری در مادریاران شوند و نقایص ارتباطی آنها را با کودکان کم‌توان ذهنی بهبود بخشند. این مداخلات با دورنمایی، می‌تواند منجر به بهبود سطح کیفی زندگی کودکان کم‌توان ذهنی مراکز توانبخشی گردد.

تشکر و قدردانی

این پژوهش بدون همکاری مدیریت، مراکز نگهداری و توانبخشی استان گلستان و سازمان بهزیستی در جهت دستیابی به نمونه‌های افراد مورد مطالعه انجام نمی‌گرفت. در همین جا از کلیه این عزیزان تشکر و قدردانی نموده و برای همه آنها از خداوند منان آرزوی توفیق، سلامتی و سربلندی می‌کنیم.

پی‌نوشت‌ها

1. self-compassion
2. self-esteem versus self-judgment
3. the mind of consciousness versus excessive knowledge
4. common humanity versus isolation
5. forgiveness
6. pessimistic behaviors
7. hostility
8. intense anger
9. emotional fractures
10. injuries
11. abusive
12. empathy

- family relations in Chinese adolescents and children. *International Journal of Behavioral Development*, 33, 421-429.
- Conway, C. C., Keenan-Miller, D., Hammen, C., Lind, P. A., Najman, J. M., & Brennan, P. A. (2012). Coaction of stress and serotonin transporter genotype in predicting aggression at the transition to adulthood. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 41(1), 53-63.
- Denson, T. F., Mehta, P. H., & Tan, D. H. (2013). Endogenous testosterone and cortisol jointly influence reactive aggression in women. *Psychoneuroendocrinology*, 38(3), 416-424.
- Ehteshamzadeh, P., Ahadi, H., Enayati, M. S., & Heidari, A. (2011). Construct and validation of a scale for measuring interpersonal forgiveness. *Iranian journal of psychiatry and clinical psychology*, 16(4), 443-455.
- Ellis, W. E., Chung-Hall, J., & Dumas, T. M. (2013). The role of peer group aggression in predicting adolescent dating violence and relationship quality. *Journal of Youth and Adolescence*, 42(4), 487-499.
- Escher, D. (2013). How does religion promote forgiveness? Linking beliefs, orientations, and practices. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 52(1), 100-119.
- Fudenberg, D., Rand, D. G., & Dreber, A. (2012). Slow to anger and fast to forgive: Cooperation in an uncertain world. *American Economic Review*, 102(2), 20-49.
- Hein, V., & Hagger, M. S. (2007). Global self-esteem, goal achievement orientations, and self-determined behavioural regulations in a physical education setting. *Journal of sports sciences*, 25(2), 149-159.
- Hirsch, J. K., Webb, J. R., & Jeglic, E. L. (2011). Forgiveness, depression, and suicidal behavior among a diverse sample of college students. *Journal of clinical psychology*, 67(9), 896-906.
- Karaimak, Ö., & Güloğlu, B. (2014). Forgiveness and PTSD among veterans: The mediating role of anger and negative affect. *Psychiatry research*, 219(3), 536-542.
- Krause, N. (2015). Assessing the relationships among race, religion, humility, and self-forgiveness: A longitudinal investigation. *Advances in life course research*, 24, 66-74.
- Krieger, T., Altenstein, D., Baettig, I., Doerig, N., & Holtforth, M. G. (2013). Self-compassion in depression: Associations with depressive symptoms, rumination, and avoidance in depressed outpatients. *Behavior Therapy*, 44(3), 501-513.
- McConnell, J. M., & Dixon, D. N. (2012). Perceived forgiveness from God and self-forgiveness. *Journal of Psychology and Christianity*, 31(1), 31-40.
13. interpersonal confusion
14. emotions and feelings
15. interpersonal intimacy
16. aggression
17. contentious
18. militant
19. target
20. intellectual disability
21. medium intellectual disability
22. intense intellectual disability
23. deep intellectual disability
24. mother assistants
25. psychological exhaustion
26. Psychological tolerance
27. abnormal and impulsivity behaviors
28. aggressive questionnaire
29. self-Compassion scale-long form
- ### منابع
- امانی، م.، شیری، ا.، و رجبی، س. (۱۳۹۳). نقش هوش هیجانی و هوش معنوی در پیش‌بینی بخشودگی دانشجویان. *دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی*. ۱۵ (۵۵)، ۷۳-۸۰.
- بشرپور، س.، عیسی‌زادگان، ع. (۱۳۹۱). بررسی نقش صفات شخصیتی دلسوزی به خود و بخشایش در پیش‌بینی شدت افسردگی دانشجویان. *تحقیقات علوم رفتاری. ویژه‌نامه سلامت*، ۱۰ (۶)، ۴۵۲-۴۶۱.
- رضویه، ا.، لطیفیان، م.، و عارفی، م. (۱۳۸۵). نقش تئوری ذهن و همدلی در پیش‌بینی رفتارهای پرخاشگری ارتباطی، آشکار و جامعه‌پسند دانش‌آموزان. *مطالعات روان‌شناختی*، ۴ (۳)، ۲۵-۳۸.
- زاهدی‌فر، ش.، نجاریان، ب.، و شکرکن، ح. (۱۳۷۹). ساخت و اعتباریابی مقیاسی برای سنجش پرخاشگری. *مجله علوم تربیتی و روانشناسی*، ۳ (۷)، ۷۳-۱۰۲.
- مومنی، ف.، شهیدی، ش.، موتایی، ف.، و حیدری، م. (۱۳۹۲). ویژگی‌های روان‌سنجی نسخه فارسی مقیاس خودشفقت‌ورزی. *روان‌شناسی معاصر*، ۸ (۱۶)، ۲۷-۴۰.
- Adams, G. S., Zou, X., Inesi, M. E., & Pillutla, M. M. (2015). Forgiveness is not always divine: When expressing forgiveness makes others avoid you. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 126, 130-141.
- Allen, A. B., & Leary, M. R. (2010). Self-Compassion, stress, and coping. *Social and Personality Psychology Compass*, 4(2), 107-118.
- Barry, C. T., Loflin, D. C., & Doucette, H. (2015). Adolescent self-compassion: Associations with narcissism, self-esteem, aggression, and internalizing symptoms in at-risk males. *Personality and Individual Differences*, 77, 118-123.
- Buss, A. H., Perry, M. (1992). The aggression questionnaire. *Journal of personality and social psychology*. 63(3), 452.
- Chang, L., Chang, C. M., Stewart, S. M., Au. E. (2009). Life satisfaction, self-concept, and

- McCullough, M. E., Bellah, C. G., Kilpatrick, S. D., & Johnson, J. L. (2001). Vengefulness: Relationships with forgiveness, rumination, well-being, and the Big Five. *Personality and social psychology bulletin*, 27(5), 601-610.
- McCullough, M. E., Kurzban, R., & Tabak, B. A. (2010). Evolved mechanisms for revenge and forgiveness. *Understanding and reducing aggression, violence, and their consequences*, 221-239.
- Neff, K. D. (2003). The development and validation of a scale to measure self-compassion. *Self and identity*, 2(3), 223-250.
- Neff, K. D., & Pommier, E. (2012). The relationship between self-compassion and other-focused concern among college undergraduates, community adults, and practicing meditators. *Self and Identity*, 12(2), 160-176.
- Neff, K., & Tirsch, D. (2013). Self-compassion and ACT. In T. B. Kashdan, J. Ciarrochi (Eds.), *Mindfulness, acceptance, and positive psychology: The seven foundations of well-being* (pp. 78-106). Oakland, CA US: Context Press/New Harbinger Publications.
- Sbarra, D. A., Smith, H. L., & Mehl, M. R. (2012). When leaving your ex, love yourself: Observational ratings of self-compassion predict the course of emotional recovery following marital separation. *Psychological science*, 23(3), 261-269.
- Smith, H. L. (2011). Expressive Writing Following Divorce: The moderating effect of self-compassion. A thesis submitted to the honors college in partial fulfillment of the bachelor's degree with honors in psychology. The University of Arizona.
- Terry, M. L., & Leary, M. R. (2011). Self-compassion, self-regulation, and health. *Self and Identity*, 10(3), 352-362.
- Van Dam, N. T., Sheppard, S. C., Forsyth, J. P., & Earleywine, M. (2011). Self-compassion is a better predictor than mindfulness of symptom severity and quality of life in mixed anxiety and depression. *Journal of anxiety disorders*, 25(1), 123-130.
- Wai, S. T., & Yip, T. H. J. (2009). Relationship among dispositional forgiveness of others, interpersonal adjustment and psychological well-being: Implication for interpersonal theory of depression. *Personality and Individual Differences*, 46(3), 365-368.
- Webb, J. R., Dula, C. S., & Brewer, K. (2012). Forgiveness and aggression among college students. *Journal of Spirituality in Mental Health*, 14(1), 38-58.
- Yarnell, L. M., & Neff, K. D. (2013). Self-compassion, interpersonal conflict resolutions, and well-being. *Self and Identity*, 12(2), 146-159.

